

**ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЕКТУВАННЯ ПРАКТИКИ В ІНТЕГРОВАНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

У статті представлено методологічну основу технології проектування педагогічної практики в умовах інтегрованої професійної підготовки студентів. Розглянуто компоненти технологічного проектування практики, з метою аналізу наслідків впровадження такого проектування. Також відображено шляхи інтеграції в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Соціальні зміни, що відбуваються в суспільстві, по-новому ставлять питання про професійну компетенцію вчителя. Особистість учителя, його професійна компетентність, соціальна зрілість і духовне багатство сьогодні, як ніколи, виявляються найбільш важливими умовами забезпечення ефективності процесу навчання та виховання. Суспільству, що розвивається, потрібні сучасно освічені, етичні, заповзятливі люди, здатні самостійно ухвалювати відповідальні рішення в ситуації вибору, бути мобільними, динамічними, конструктивними фахівцями, володіти розвиненим відчуттям відповідальності за долю країни. Щоб реалізувати цю мету, потрібно не тільки відновити зміст і технології освіти, але, перш за все, підготувати вчителя, здатного вирішувати ці складні соціально-педагогічні завдання.

Підходи до вирішення проблем професійної освіти в умовах педагогічної практики розкриті в роботах О. Абдулліної, Н. Боритко, М. Бурмістрової, Л. Дроздової, С. Міліциної, Е. Мокієнко, Л. Шиянової та ін. Однією із загальноновизнаних тенденцій розвитку освіти на сучасному етапі є технологізація, основні положення якої сформульовані в працях В. Безрукової, В. Беспалько, М. Кларіна, В. Монахова, М. Сибірської та ін. Велика увага сьогодні приділяється розробці питань управління якістю освіти, проектування і діагностики якості підготовки (Д. Забродін, Л. Захарова, І. Гребнев, Н. Полякова). Проте слід зазначити, що технологічні аспекти проектування практики як елементу інтегрованої професійної підготовки в даних дослідженнях не розглядаються.

Проаналізувавши моделі проектувальної діяльності, запропоновані різними авторами (Н. Алексєєв, В. Краєвський, М. Сибірська), ми прийшли до висновку, що на сьогодні проектування стало визнаною технологією практико-орієнтованої моделі освіти. Логіка технологічного проектування, на думку М. Кларіна, полягає в наступному: підготовка цілей і їх максимальне уточнення, формулювання цілей з орієнтацією на досягнення результатів; підготовка матеріалу, засобів та організація ходу навчання відповідно до цілей; оцінка поточних результатів, корекція навчання; аналіз і завершальна оцінка результатів.

Проектування професійної підготовки за фахом "Початкове навчання" припускає орієнтацію не тільки на актуальний рівень розвитку її теоретичних основ і сфери професійної діяльності, але й на прогнозований рівень із урахуванням виділених тенденцій розвитку (поліфункціональність, різноманітність об'єктів діяльності та ін.). Головним кінцевим результатом освіти є готовність фахівця до професійної діяльності.

Педагогічна діяльність фахівця носить інтеграційний, міжпредметний характер. Разом з тим, у навчальному процесі все, що повинен знати й уміти фахівець, вивчається диференційовано, в рамках окремих навчальних дисциплін. Вирішення поставленої проблеми забезпечується шляхом моделювання професійної діяльності в навчальному процесі, як на етапі навчання, так і на етапі контролю, внаслідок чого відбувається інтеграція знань і вмінь (взаємопроникнення знань і вмінь з різних дисциплін) на основі розуміння професійної діяльності як цілісного процесу, що має специфічні цілі та результати. Найбільш широкі можливості для подібної інтеграції надає педагогічна практика, що забезпечує єдність теоретичної, методичної і дослідницької підготовки студента на всіх ступенях навчання. Розгляд технології проектування практики в інтегрованій професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів і є метою представленої статті.

Практична підготовка є центральною частиною професійної підготовки студентів. Вона спрямована на розуміння студентами соціальної значущості вибраної ними професії, на формування в них системи наукових знань, на вироблення практичних умінь. Практика є істотним компонентом освітнього процесу, що дозволяє інтегрувати й узагальнювати уявлення та первинний досвід професійної діяльності за умови її раціональної організації.

Поняття "інтеграція" достатньо широко використовується в соціальній практиці, в мовознавстві, економіці, психотерапії й таке ін. Під інтеграцією розуміється стан зв'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, а також процес, ведучий до такого стану. Становленням інтеграційного підходу є рух у напрямі концептуального синтезу сучасних

наукових теорій особистості й її зміни, а також відповідних методів дії. Таким чином, інтеграція в системі професійної підготовки визначається як: процес зближення сучасного наукового знання, інтелектуально-концептуальних можливостей окремих наук і практики; процес взаємопроникнення психолого-педагогічних та інших дисциплін; процес педагогічного проектування інтенсивних технологій навчання.

Практика розглядається як ланка єдиного педагогічного процесу, що передбачає відповідність теоретичної підготовки вимогам практики, формування педагогічних умінь і професійно цінних якостей особистості. Вона є основною й найдієвішою формою становлення та формування особистості майбутнього вчителя. Затверджуючи це, фахівці виходять з широко відомого психологічного положення про те, що особистість, її особливості, якості формуються в процесі діяльності. Необхідно підкреслити, що практика, за своєю суттю, є елементом, інтегруючим професійну підготовку студентів у сфері теорії, методики та дослідницької роботи.

Подібна інтеграція, що дозволяє створити цілісну модель професійної підготовки, забезпечується трьома рівнями інтеграційних процесів: "зовнішньою" інтеграцією, що забезпечує взаємозв'язок із професійною діяльністю майбутнього фахівця через Державний освітній стандарт і кваліфікаційну характеристику з урахуванням регіональних особливостей і запитів соціальних партнерів; "структурної" практики, що виявляється в зближенні, з іншими елементами професійної підготовки (виховною, навчальною, самостійною, дослідницькою роботою); "внутрішньою", такою, що припускає взаємозв'язок і взаємодоповнення окремих видів й елементів практики як системи. Організація практики на основі інтеграційного підходу припускає її наступну спрямованість: на виконання державних вимог до мінімуму змісту й рівня підготовки випускників відповідно до отриманої спеціальності та привласнюваної кваліфікації; безперервність, комплексність, послідовність оволодіння студентами професійною діяльністю відповідно до програми практики, що передбачає логічний взаємозв'язок і поєднання теоретичного й практичного навчання, спадкоємність усіх етапів практики. Професійно-педагогічна діяльність може бути визначена як метадіяльність, оскільки зміст свідомості майбутнього вчителя не привноситься ззовні, а може бути виробленим у процесі спеціальної організованої діяльності – педагогічної практики.

Методологічну основу педагогічної практики складають:

1. Компетентнісний підхід в освіті. У його рамках здійснюється спроба внести особистісний підхід в освітній процес. Цей підхід живе особистісне знання протиставляє безсуб'єктному, відчуженому, трансльованому у вигляді інформації. Особистісне знання, так само як і особистісне розуміння, є не тільки усвідомленням засвоєного матеріалу як деяка абстрактна "цінність", але також і його застосуванням у реальних життєвих ситуаціях.

2. Діяльнісний підхід у навчанні. Використання його принципів орієнтоване на засвоєння способів мислення і діяльності, на розвиток пізнавальних здібностей, і творчого потенціалу студентів. Особистісно-діяльнісний підхід означає наявність актуальної ситуації інтерналізації нових форм, правил, способів і засіб соціально-професійно-комунікативної діяльності, тобто розвиток не тільки професійної компетентності студента, але і його особистості в цілому. Основою діяльнісного підходу є діалогізація освітнього процесу, проблематизація змісту й методів навчання, креативність і рефлексивність діяльності, надання студентам педагогічно обґрунтованої свободи вибору. Реалізація діяльнісного підходу припускає застосування інформаційно-комунікаційних технологій, методу проектів.

3. Концепції контекстного навчання. Сутнісною характеристикою контекстного навчання є послідовне моделювання за допомогою всієї системи форм, методів і засобів навчання наочного й соціального змісту засвоєваної професійної діяльності. У контекстному навчанні студент із самого початку ставиться в діяльнісну позицію, оскільки навчальні предмети представлені у вигляді предметів діяльності (навчальної, квазіпрофесійної, навчально-професійної). Це дозволяє включити весь потенціал активності студента – від рівня сприйняття до рівня соціальної активності, що дозволяє ухвалювати сумісні рішення. Засвоєння знань студентами здійснюється в контексті рішення ними майбутніх педагогічних ситуацій, що забезпечує умови для формування професійної мотивації, особистісного сенсу процесу навчання. Теоретичною базою підготовки студентів до педагогічної практики є забезпечення цілісності навчально-виховного процесу ВНЗу, зміцнення в особистості студента творчих починань, підвищення його мотивації до пізнання й набуття педагогічного досвіду, до самовдосконалення.

Розробка технології проектування практики на основі інтеграційного підходу припускає внесення якісних змін до існуючої практики розробки навчальних програм вищого навчального закладу. Перш за все, мова йде про усунення фрагментарності професійної підготовки.

Аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження дозволив виділити наступні компоненти технологічного проектування практики: цільовий (уточнення загальної мети практики, цілей окремих її етапів, їх формулювання з орієнтацією на результат); змістовий (відбір змісту

практики на основі освітнього стандарту, кваліфікаційної характеристики фахівця з виділенням видів професійної діяльності й визначенням черговості їх освоєння за етапами практики; конкретизація й інтеграція змісту практики з іншими елементами професійної підготовки: теоретичними дисциплінами, дослідницькою роботою шляхом виділення взаємозв'язаних тем і завдань за роками навчання); часовий (визначення видів і термінів практики, формулювання вимог до відбору базових установ практики, вибір форм проходження окремих видів практики); забезпечуючий (підготовка робочої програми й методичних матеріалів, визначення засобів і методів практичного навчання); організаційний (організація практики відповідно до цілей); результативний (оцінка поточних результатів, корекція проекту, аналіз і завершальна оцінка результатів).

Цільовий компонент формується відповідно до загальних цілей професійної підготовки в системі вищої педагогічної освіти, специфікою спеціальності. Професійна підготовка вчителя початкових класів повинна бути спрямована на формування професійних умінь і особистих якостей, що характеризують гуманістичну орієнтацію, творчу позицію, професійну відповідальність фахівця. Стосовно практики, що розглядається як компонент, інтегруючий професійну підготовку, мова йде про визначення показників готовності до професійної діяльності. Реалізація цілей і завдань педагогічної практики припускає інтегрований підхід до визначення й розробки видів діяльності, спрямованих на формування різних рівнів компетентності (ключових, базових, спеціальних) із урахуванням набору професійно значущих знань, навичок і вмінь.

Проектування змістового компоненту практики припускає аналіз нормативно-правових документів, що визначають функції й види діяльності фахівця. Першим кроком для розробника інтегрованих програм є визначення змісту професійної підготовки для кожної спеціальності за роками навчання з конкретизацією завдань самостійної й дослідницької роботи. При визначенні змісту педагогічної практики необхідно виділити інваріантний і варіативний компоненти. Варіативний компонент покликаний уточнювати й розширювати базовий рівень і визначати спеціальний рівень компетентності майбутнього педагога.

Часовий компонент припускає визначення видів і термінів практики, відповідних функціям, порядку їх освоєння на основі аналізу навчальних планів, програм і ступеня складності. Практика має наскрізний характер, кожний подальший вид практики повинен бути логічним продовженням попереднього й бути спрямованим на оволодіння основними видами діяльності фахівця, розвиток професійних умінь. *Організаційний компонент* припускає вибір базових установ, форми проходження практики. Необхідно уточнити організацію методичного керівництва студентами в процесі проходження педагогічної практики: з розрізненого управління й контролю над виконанням окремих видів завдань його слід перевести в комплексний психолого-педагогічний і методичний супровід професійно-педагогічної діяльності студента.

Для того, щоб педагогічна практика стала майданчиком спільної діяльності викладачів і студентів ВНЗ, колективів освітніх установ, батьків, важливо, щоб у процесі освоєння професійної діяльності студенти реалізовували освітні й соціальні проекти, актуальні та значущі для шкіл і дитячих садків. Такі проекти, з одного боку, дозволять студентам освоїти професійно-педагогічну діяльність у її системній цілісності, а з іншого – дадуть можливість освітнім установам просунути у вирішенні власних проблем і повсякденних завдань, отримати науково-методичну допомогу від викладачів університету та раціонально використовувати можливості й здібності студентів на користь розвитку кожного колективу. Науково-дослідна або дослідно-експериментальна діяльність, що реалізується в період практики, також може бути співвіднесена з актуальними потребами освітніх установ, а випускні кваліфікаційні роботи – виконуватися за їх замовленнями. Це забезпечить реальну практичну значущість таких робіт, дозволить студентам усвідомити важливість педагогічних компетенцій у професійній діяльності.

Забезпечуючий компонент включає розробку програмно-методичного комплексу практики. Навчально-методичне забезпечення процесу педагогічної практики сьогодні представлене рекомендаціями, в яких приведені програма практики, набір завдань, зразки звітної документації, деякі методичні матеріали. З урахуванням змін у змісті практики слід відновити супровідні матеріали для студентів. Доцільне створення в ресурсних центрах інформаційно-методичної бази, що дозволяє студентам самостійно управляти своєю професійною діяльністю в рамках освітніх, соціальних, дослідницьких проектів, що реалізуються на практиці.

Результативний компонент припускає оцінку змін рівня готовності до професійної діяльності (особистісної, мотиваційної, операціональної). Відстежується протягом всього періоду навчання на основі частоти прояву досліджуваного показника у студентів. Важливим аспектом є розробка й впровадження контрольно-вимірювальних матеріалів (тести, анкети, "портфоліо", зошит-паспорт тощо). З одного боку, такий інструментарій виступатиме як навчальний засіб, що дозволяє студентам проводити самооцінку практичної діяльності, ступінь професійної готовності (самомоніторинг), з іншого – експрес-метод зовнішньої оцінки й засобу експертної оцінки досягнень студентів

(моніторинг). Такі матеріали можуть складатися з трьох компонентів: знаннєвого, діяльнісного та рефлексивного. Їх використання можливе як для допуску студента до проходження педагогічної практики. Технологія проектування практики як елементу інтегрованої професійної підготовки дозволяє скоротити тимчасові витрати. Найважливішим способом інтеграції є включення результатів досліджень, проведених у ході практики, в програми поточної і підсумкової державної атестації студентів.

Таким чином, організація практики на основі інтеграційного підходу припускає її спрямованість на виконання державних вимог до змісту й рівня підготовки випускників відповідно до отримуваної спеціальності й привласнюваної кваліфікації та на безперервність, комплексність, послідовність оволодіння студентами професійною діяльністю відповідно до програми практики, що передбачає логічний взаємозв'язок і поєднання теоретичного та практичного навчання, наступність всіх етапів практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Беляева А. П. Интегративно-модульная педагогическая система профессионального образования. – СПб.: Радом, 1997. – 226 с.
2. Косырев В. П. Непрерывная методическая подготовка педагогов профессионального обучения: Монография. – М.: Изд-во АНО "СРО", 2006. – 348 с.
3. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал (Виховний особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання. – Чернівці, 2004. – 240 с.
4. Микуляк О. П., Матвеев Г. П., Костюченко М. П. Модульна система професійного навчання: навчально-методичний посібник / За ред. О. П. Микуляка. – Донецьк: ТОА "Юго-Восток ЛТЮ", 2002. – 246 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.12. 2008 р.

Прокофьева М. Ю. Технология проектирования практики в интегрированной профессиональной подготовке будущих учителей начальных классов.

В статье представлена методологическая основа технологии проектирования педагогической практики в условиях интегрированной профессиональной подготовки студентов. Рассмотрены компоненты технологического проектирования практики и раскрыты последствия использования такого проектирования. Также отображены пути интеграции в системе профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов.

Prokof'eva M. Yu. Technology of Practice Planning in the Integrated Professional Preparation of Primary School Future Teachers.

In the article the methodological basis of technology of pedagogical practice planning is presented in the conditions of the integrated professional preparation of students. The components of the technological planning of practice are considered, with the purpose of analysis of such planning introduction consequences. The ways of integration in the system of professional preparation of future teachers of primary school are also represented.